

QULUPNAY O'SIMLIGI ZARAKUNANDALARI O'RGANISH TARIXI

Boltaboyeva Qanoatxon Umirdinovna

Annotatsiya: Bugungi kunda dunyo miqyosida rezavor mevalar yetishtirish hajmi 7-8 mln tonna bo'lib, shundan 4 mln tonnaga yaqini qulupnay tashkil qiladi. Qulupnay (*Fragaria spp*) yetishtirish bo'yicha jahonda AQSH yetakchilik qilib, 825 ming tonna hosil olinadi. Ispaniya 305 ming tonna, Yaponiya 209 ming tonna, Janubiy Korea 203 ming tonna qulupnay yetishtiradi. Yevropada esa Po'lsha va Fransiya yetakchilik qilib, ular har yili 180-100 ming tonna mahsulot oladi. Ayrim mamlakatlarda qulupnay yetishtirish hajmining bugungi kun talabiga mos kelmasligi bu-serhosil, turli muddatlarda pishadigan rempntant, istiqbolli navlarning kamligi hisoblanadi.¹

Kalit so'zlar: qulupnay, rezavor, polsha, zararkunanda

KIRISH

AQSH (Kaliforniya), Po'lsha, Yaponiya, Fransiya mamlakatlarida qulupnay o'stirishning maqsadli yo'naltirilgan ilmiy-tadqiqot ishlarining samaradorligini oshirishga, ishlab chiqarishda serhosil, biokimyoviy tarkibi yaxshi, mevaning Tovar xususiyati yuqori, universal, iste'mol qilishga va qayta ishlashga yaroqli, past haroratga, kasalliklarga chidamli, ochiq va himoyalangan maydonlarda o'sish xususiyatiga ega navlar ustida izlanishlar olib borilmoqda.²

O'zbekistonda qulupnay yetishtirish hajmining pastligi sabab navlar sortimentida yuqori hosildor, issiqqa chidamli, intensiv, rivojlanish jarayoni qisqa, mevalarning yuqori tovarliligi va universal qayta ishlash xususiyatlarga ega navlar va gibridlarning yo'qligidir. O'simlik sortimentini shunday navlar bilan boyitish, ularning o'stirish texnologiyasini takomillashtirish respublikamiz qishloq ho'jaligi sohasida dolzarb masala hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining 2017-2021 yillarga mo'ljallangan Harakatlar strategiyasining 3-ustuvor yo'nalishida belgilangan "...yuqori mahsulдорlikka ega, kasallik va zararkunandalarga chidamli, mahalliy tuproq- iqlim va ekologik sharoitlarga moslashgan qishloq ho'jaligi ekinlarining yangi seleksiya navlarini yaratish va ishlab chiqishga joriy etish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini kengaytirish" vazifasi bilan qishloq ho'jaligini, ayniqsa, mevalilik va uzumchilikni yanada rivojlantirishga alohida e'tibor berilgan. Ichki bozorni o'zimizda yetishtirilgan oziq-ovqat mahsulotlari bilan to'ldirish, meva-rezavor mevalarning

¹ Kimsanboyev X.X., Sulaymonov B.A., Anarbayev A.R., "Biotsenozda o'simliklar navlari va gibridlarning zarkunandalari parazit entomofaglarini rivojlanishi". "O'zbekiston" NMIU, -2016

² Olimjonov R.A., Entomologiya. "O'qituvchi", -Toshkent. 1977

serhosil navalrini joriy etish, past rentabelli paxta va g'alla maydonlarini qisqartirish hisobiga oshirish masalasi qo'yilgan.³

Respublikamizdagi mevali va rezavor o'simliklar ichida qulupnay, qoraqat va malina yuqori hosil berishi, shuningdek, mevasi o'ta mazaliligi, dorivorligi bilan ajralib turadi. Bu o'simliklar juda erta uyg'onishi bois, erta bahordanoq ularning qator oralari yumshatilib, mineral o'g'itlar hamda organiklar bilan oziqlantiriladi. Qulupnay hosildorligi tuproqni ko'klamgi yumshatish vaqtiga bog'liq bo'lib, tuproq qanchalik erta yumshatilsa, hosil ham yuqori bo'ladi. Qulupnay juda nozik va zararkunandalarga moyil ekin hisoblanadi. Hatto o'simliklarni kasallik va hashorotlardan o'z vaqtida parvarish qilish va davolash ham mo'l hosil olishingizga to'liq kafolat bermaydi. Bu ekin zararkunandalari qatoriga eng avval hammaxo'r hashorotlardan ildiz kemiruvchi tunlamlar, quyruqli buzoq boshi, gamma tunlami, ildiz shiralari, shuningdek, shilliq qurti kiritish mumkin. Ammo bu reza meva o'simligining o'ziga moslashgan zarrakunandalari ham bor. Bularga qulupnay bargxo'ri va qulupnay uzunburuni misol bo'ladi.⁴

Xulosa. Hashorotlarga qarshi kurashish uchun urug' ekish davridan toki hosil yig'ib olingungacha bo'lgandavrda turlicha kurashish usullaridan rejali ravishda foydalaniladi. O'simliklarni himoya qilish chora –tadbirlari zararli organizmlarning biologiyasini puxta o'rganish va ular sonining belgilangan iqtisodiy xavfli chegarasini hisobga olib amalga oshirish lozim. Agrobiotsenozad fitofag va entomofaglar o'zaro muvozanatini tiklash, foydali turlarini o'rganish, qo'llash qo'llamaning asosiy maqsadlaridan biridir.⁵

O'simliklarni zararkunanda, kasallik va begona o'tlardan biologik himoya qilish ekinlar hosildorligini oshirish, ekologik toza mahsulot yetishtirish, bioxilma-xillikni saqlash dolzarb hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi PF-4947-son "2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjtalari to'plami.-2017.- №6.70 modda

³ Сухорученко Г.И., Смирнова А., Митрофанов В.Б. и др. Рекомендации по рациональному чередованию инсектицидов, акарицидов и биопрепаратов в борьбе регистрентными популяциями вредителей хлопчатника. ВИЗР.-Л., 1985 ю-С.34.

⁴ Kimsanboyev X.X., Sulaymonov B.A., Anarbayev A.R., "Biotosenozda o'simliklar navlari va gibridlarning zarkunandalari parazit entomofaglarini rivojlanishi". "O'zbekiston" NMIU, -2016

⁵ M. Raxmonova-Andijon qishloq ho'jaligi va agrotexnologiyalar institute "O'simliklar va qishloq ho'jalik mahsulotlari"

2. Kimsanboyev X.X., Sulaymonov B.A., Anarbayev A.R., "Biotsenozda o'simliklar navlari va gibridlarning zarkunandalari parazit entomofaglarini rivojlanishi". "O'zbekiston" NMIU, -2016
3. Olimjonov R.A., Entomologiya. "O'qituvchi", -Toshkent. 1977
4. Сухорученко Г.И., Смирнова А., Митрофанов В.Б. и др, Рекомендации по рациональному чередованию инсектицидов, акарицидов и биопрепаратов в борьбе регистрентными популяциями вредителей хлопчатника. ВИЗР.-Л., 1985.- С.34.